

OS PROCEDIMENTOS TÉCNICOS DE TRADUCIÓN (VOLTA TRAS VOLTA)

Xosé Manuel Dasilva
Universidade de Vigo

GONÇALVES BARBOSA, Heloísa. 2004. *Procedimentos Técnicos da Tradução (Uma nova proposta)*. Campinas: Pontes Editores, 2004. 2ª ed.

Non é cativo o número de páxinas que se ten dedicado no ámbito dos estudos tradutolóxicos ós procedementos, un concepto mesmamente central na consideración dalgúns autores. Semella que se trata dun asunto que pouco máis podería dar de si logo de tantas achegas, delas algunhas realizadas por tratadistas de recoñecido creto. Emporiso, a situación actual queda lonxe de ser esa. Unha proba palpable da vixencia desta cuestión é a publicación recente de varios artigos que versan sobre o tema. Por exemplo, cómpre mencionarnos a contribución “Translation Techniques Revisited: A Dynamic and Funcionalist Approach” (*Meta*, XLVII, 2002, pp. 498-512), de Lucía Molina e Amparo Hurtado Albir, continuación, en certa forma, do estudo da segunda destas dúas autoras titulado “La cuestión del método traductor. Método, estrategia y técnica de traducción” (*Sendebarr*, 7, 1997, pp. 12-20). Habería que citar, por outra banda, o artigo “Les tècniques de traducció (dels referents culturals): retorn per a quedar-nos-hi” (*Quaderns. Revista de traducció*, 11, 2004, pp. 129-149), de Josep Marco.

Arestora farémonos eco da saída do prelo, en formato renovado, do que é unha análise de abondo peso verbo dos procedementos técnicos de tradución, inxustamente descoñecida, así a todo, polo feito de proceder dun espazo periférico no seo da tradutoloxía como segue a ser hoxe en día o Brasil, malia non poucos esforzos por inverter esa tendencia. A obra referida é a segunda edición do volume *Procedimentos Técnicos da Tradução (Uma nova proposta)*, de Heloísa Gonçalves Barbosa, publicado por primeira vez xa van quince anos.

Heloísa Gonçalves Barbosa é presenza común nos estudos de tradución brasileiros, como o avala unha traxectoria na que constan diversos artigos, algúns en solitario e outros asinados en compañía de B. F. Caldas ou A. M. S. Neiva. Ó presentar a nova versión do seu libro, labor ó que dedica o epígrafe “Posfácio: Os Procedimentos Técnicos da Tradução catorze anos depois”, a autora exhibe precisamente a bagaxe acumulada con posterioridade á primeira edición da obra, composta entón por unha tiraxe de dous mil exemplares que se esgotaron en catro ou cinco anos. Nestas páxinas, rememórase que a monografía foi na súa orixe unha “dissertação de mestrado”, defendida na Faculdade de Letras da UFRJ (Universidade Federal do Rio de Janeiro) en 1989, que xur-

dira do encontro co volume *Stylistique comparée du français et de l'anglais, méthode de traduction* (1958, 1977), de Jean-Paul Vinay e Jean Darbelnet. No mesmo capítulo, polo demais, realízase unha breve descrición das referencias bibliográficas máis importantes na investigación tradutolóxica brasileira, desde as obras pioneiras ata a actualidade.

Como non adoitan ser moi familiares para nós, coidamos oportuno reproducir aquí esa descrición polo menos no que atinxe ós principais autores, a comezar por Breno da Silveira (*A Arte de Traduzir*) e Paulo Rónai (*Escola de Tradutores, Guia Prático da Tradução Francesa, Babel e Antibabel, A Tradução Vivida*) –pertencentes ó que se denomina a “tradição humanista-beletrista”–, e continuando coas publicacións de Theodor Rosenthal (*Tradução, Ofício e Arte*), Agenor Soares dos Santos (*Guia Prático da Tradução Inglesa*) e Delton de Mattos (*A Formação do Tradutor em Nível Universitário, Estudos de Tradutologia, Cultura e Tradutologia*). Non hai que se esquecer, asemade, das abundantes teses e outros traballos académicos que agromaron nos últimos tempos, como os de Irene da Costa Alves (*Modalidades de Tradução: Uma Avaliação do Modelo Proposto por Vinay e Darbelnet*), Amarilis Gallo Coelho (*Incursões nos Meandros da Crítica Textual*), Irène Monique Harlek Cubriec (*Zazie no Metrô: Exercício de Estilo*), Durvali Emílio Fregonezi (*A Tradução: Uma Abordagem Lingüística*), C. A. R. Mendonça (*Reavaliação do Uso da Tradução na Aprendizagem de Línguas Estrangeiras*), Mário Galvão de Queirós Filho (*A Significação da Tradução*) e Jorge Wanderley (*A Tradução do Poema*).

O estudo de Heloísa Gonçalves Barbosa sométese a unha estrutura bipartita ben definida, o que fai que a clareza da exposición sexa notoria. A primeira parte céntrase no repaso detallado dos modelos de procedementos de tradución desenvolvidos por cinco autores clásicos: Vinay & Darbelnet –amentados antes–, Nida, Catford, Vázquez Ayora e Newmark. A segunda parte, á súa vez, constitúe a presentación dunha proposta propia que é compendio de todas as precedentes.

Non é esta a ocasión máis adecuada a fin de particularizar todas as obxecións apostas por Heloísa Gonçalves Barbosa ós autores referidos. En calquera caso, en bosquexo moi sinxelo dígase que de Vinay & Darbelnet –*Stylistique comparée du français et de l'anglais* (1958, 1977)– se opina que os seus procedementos son insuficientes e que se discorda do feito de que estes se ordenen exclusivamente consoante dúas variantes esenciais (“tradución directa” e “tradución oblicua”). Con relación a Nida –“Principles of translation as exemplified by Bible translating” (1966) e, con Taber, *The theory and practice of translation* (1982)–, crese que a súa concepción da tradución como acto comunicativo resulta valiosa, mais que a listaxe de procedementos é limitada. De Catford –*A linguistic theory of translation* (1965)– determínase que as súas suxestións tampouco son satisfactorias, mentres que de Vázquez Ayora –*Introducción a la traductología* (1967)– afirmase que, sen se mostrar definitiva, se cadra a súa é

a proposta que máis ten que ver co que realmente acontece na cabeza do tradutor. Finalmente, canto a Newmark –*Approaches to translation* (1981) e *A textbook of translation* (1988)– reconécese que proporciona o catálogo de procedementos de máis utilidade, se ben é aínda susceptible de melloras.

Faise aconsellable, de modo especial, deterse nas conclusións xerais que Heloísa Gonçalves Barbosa tira logo do seu exame revisionista. En efecto, a autora declara, en primeiro termo, que ningún dos teóricos comentados relacionan os procedementos coas operacións mentais que se realizan no transcurso do acto tradutor. En segundo lugar, expresa que non hai que pensar que tales procedementos son recursos de tradución arteiros, posto que a súa relevancia é ben superior. Deseguido, Heloísa Gonçalves Barbosa salienta que os procedementos son algo máis que un inventario dos atrancos que o tradutor atopa diante dun texto. En cuarto lugar, rexistra que os autores que se dedicaron a afondar na proposta inaugural de Vinay & Darbelnet enfocaron o problema desde o punto de vista da teoría lingüística. Subliña, en quinto lugar, que tanto a xerarquización dos procedementos como a súa categorización están suxeitas, segundo aparece nos diferentes autores, a controversias. Por último, a autora brasileira apunta que existen confusións e disparidades, ó confrontar as propostas dos autores, na caracterización de varios procedementos.

A partir da *mise au point* descrita, Heloísa Gonçalves Barbosa consagra a segunda parte do volume a ofrecer un cadro de procedementos, a xeito de recapitulación de todas as formulacións dos autores comentados, que é diáfano e, sobre todo, de moito servizo. De tal maneira, en relación con aqueles repertorios unhas veces engádense procedementos e outras, en dirección oposta, reagrupáanse ou elimínanse algúns por seren reiterativos. Os procedementos definidos suman, en total, un número de trece –a cultura brasileira, débese anotar, tamén atribúe a esta cifra connotacións agoireiras, aínda que en asociación cos venres e non cos martes–, o que supón unha cantidade ben manexable que dá conta dun extenso abano de posibilidades. Amais diso, convén advertir que, en decisión moi atinada, certos procedementos aparecen delineados por Heloísa Gonçalves Barbosa botando man de exemplos reais procedentes da súa propia experiencia como tradutora.

Antes de pór cabo a esta sucinta noticia acerca da nova edición de *Procedimentos Técnicos da Tradução (Uma nova proposta)*, parécenos indispensable resaltar a súa proxección pedagóxica na formación de tradutores. Non é casualidade, nese sentido, que Heloísa Gonçalves Barbosa optase por transcribir no seu estudo a seguinte cita da reputada tradutóloga brasileira Rosemary Arrojo:

(...) a única abordagem realista ao ensino de tradución debe se concentrar no esforço de fornecer aos futuros profesionais un aparato crítico que lhes permita descubrir que tipo de estratexia deve ser empregada em cada projeto tradutório que decidirem realizar.

